

OP WALVIS-SAFARI IN NOORWEGEN

Martijn de Jonge

In het noorden van Noorwegen, ver boven de poolcirkel, liggen de Vesterålen, een bergachtige eilandengroep met op de uiterste noordpunt het havenplaatsje Andenes. Het is de enige plek in Noord-Europa waar je binnen een uur varen potvissen kunt zien. Vaak zijn het spuitende dieren op meer dan een kilometer afstand. Maar soms, met wat geluk, kom je langs zij een ademhalende potvis te liggen, die dan met een majestueuze duik de diepte van de oceaan opzoekt voor zijn dagelijkse portie inktvissen.

De bevolking van de Vesterålen is praktisch ingesteld. Potvissen zijn leuk omdat je er geld aan kunt verdienen, met hotels, restaurants en bootreizen. Anderzijds zijn dwergvinvissen leuk omdat je er geld aan kunt verdienen als je ze verwerkt tot biefstuk, gehakt of ingevroren. Ja, er zijn soms Duitsers die daar vragen over stellen, dat is wel raar. Maar eigenlijk moeten die mensen niet moeilijk doen want er zijn dwergvinvissen genoeg en het is nu eenmaal onderdeel van de lokale cultuur.

Walviscentrum

'Alles in Andenes staat in het teken van de walvis' meldt de uitnodigende folder van het Walviscentrum. Dat blijkt als ik de etalage van de plaatselijke visboer bekijk. Grote plakaten prijzen vers aangevoerde walvisbiefstuk aan. Ook mag ik het versgedraaide walvisgehakt niet missen. De lokale vissers hebben blijkbaar weer een dwergvinvis gescoord.

'Wij zijn strikt neutraal' meldt gids Mike in het nog geen honderd meter verderop gelegen Walviscentrum. Zijn stem heeft een klank die verdere vragen moet voorkomen. Van Greenpeace moet hij weinig hebben. 'Nadat die een harpoenlijn hadden doorgesneden moest de gewonde dwergvinvis voor de tweede maal geschoten worden. Dat was pas dierenmishandeling! En iedereen uit Midden-Europa eet toch zelf ook kistkalveren? Trouwens, er zijn meer dan genoeg dwergvinvissen' luidt

z'n betoog. Landgenoten in mijn buurt mompelen instemmend.

Het onderwerp is hiermee afgedaan en de rondleiding door het centrum, voorafgaand aan de safari, begint. Onze groep bestaat uit een Engelstalig gezelschap terwijl er ook nog een Noorse en een Duitse groep rondlopen. Vijf Fransen zitten in de ontvangsthal te mokken. Hun taal wordt vandaag niet gesproken zodat ze achter het net vissen. Ze moeten mee met de Engelstalige groep en dat zint hen in het geheel niet.

'Good question, good question!' roept Mike tegen een Nederlander die zojuist heeft gevraagd wat een potvis dagelijks eet. Onze groep van zo'n twintig personen bevindt zich in de donkere kelder, waar de schemerige sfeer is gecreëerd van de diepzee waarin de potvis regelmatig onderduikt. Zo krijgen we alvast een indruk hoe de potvissen leven die we straks hopelijk op zee gaan zien.

Mike, afkomstig uit Oregon (VS), heeft een strakke regie. Als we voor een enorme potvisdummie staan, gaat er een bandje lopen dat metalige tikken produceert. 'Dit is nu het geluid dat een potvis onder water maakt' doceert hij. Gefascineerd spitst het gezelschap de oren. Door de duisternis in de kelder is er een bijna gewijde sfeer ontstaan. Ruw wordt die onderbroken door een heftig gorgelend geluid in de buizen langs het plafond. Boven ons hoofd blijken zich de wc's van het bezoekerscentrum te

Een aanbieding van vers walvisvlees bij de slager in Andenes, Noorwegen. Foto Martijn de Jonge

bevinden!

Mike levert ons snel af in een zaaltje met een band-diashow over walvissen. In een mierzoete overvloed duiken orca's op en potvissen onder. Zonder uitzondering bij een stralende middernachtzon en aanzwellende violen. De duisternis van kelder en dia's heeft, na twee weken middernachtzon, een verdovende werking. Ik zit te dommelen in mijn stoel en vecht tegen de slaap.

Potvissen!

Aan boord van de Penomi stijgt de spanning. We zitten een uur varen uit de kust van Andenes. Het veertig meter lange schip deint zachtjes op de golven van de oceaan. Bovenop de stuurhut hebben de 'researchers' een spuitende potvis 'gespot'. We zullen nu proberen het dier voorzichtig te naderen op halve kracht. Op zo'n tweehonderd meter afstand bestaat de potvis voornamelijk uit een stompe rugvin en een lange rug. Af en toe blaast hij water schuin voor zich uit omhoog. Hieraan is de potvis, ook op grote afstand, te onderscheiden van andere walvissen, die recht omhoog spuiten. Na vijf minuten trekt het dier de rug krom. De gid-

sen aan boord waarschuwen: 'Let op, hij gaat duiken!' Alle zestig potvistoristen richten camera's, video's en kijkers. Langzaam richt het enorme dier zijn achterlijf omhoog. De staart verheft zich druijpend van water in de lucht. Dan verdwijnt hij rechtstandig in de oceaan op zoek naar z'n hoofdvoedsel: reuze-inktvis.

Nog vijf potvissen zullen we zien tijdens onze trip, maar wel op grotere afstand. Een beetje jaloers tuur ik door de kijker in de verte naar een ander schip met potvistoristen. Zonder scrupules varen ze keer op keer tot bijna tegen de luchthappende potvissen aan. 'Dat zijn de commerciële uit Sto' broemt de gids met een neerbuigende klank. Hij moet niets hebben van de concurrentie uit het westelijker gelegen plaatsje Sto die niets aan onderzoek doet. 'Maar voor de foto komen ze wel erg mooi dichtbij de dieren', denk ik stiekum bij mezelf.

Staartenbestand

Na drie uur is het mooi geweest. We stomen terug naar Andenes onder het

genot van soep en broodjes. De gidsen bedanken ons en zijn enthousiast over de resultaten van vandaag. Drie potvissen zijn goed gefotografeerd waardoor het 'staartenbestand' van de Andenes-populatie weer kan worden uitgebreid.

De potvissafari's worden door onderzoekers gebruikt voor veldonderzoek. Ze houden nauwkeurig bij hoe lang de dieren boven blijven en hoe vaak ze spuiten. Tevens maken ze met teletellen identificatiefoto's van de staarten. Iedere potvis heeft namelijk een unieke 'rafelrand' langs de staart, zodat hij individueel te herkennen is. De afgelopen jaren zijn meer dan 400 verschillende staarten vastgelegd en in het computerbestand ingevoerd. Uit dit staartonderzoek is gebleken dat sommige individuen jaar in jaar uit bij Andenes opduiken. Maar nog nooit is een potvis uit Andenes ergens anders gezien. Niet bij de strandingen in en rond de Noordzee maar ook niet in de kraamzones rond de Azoren en de Canarische Eilanden. Naast potvissen worden ook wel orca's 'gespot'. Die verschijnen in de herfst massaal in groepen voor de kust in het nabijgelegen Tysfjord om te vissen op haring.

Louter mannetjes

De potvis is een kosmopoliet waarvan de wereldpopulatie wordt geschat op zo'n 500.000 tot 2.000.000 exemplaren. De potvissen bij Andenes zijn allemaal

mannetjes die afkomstig zijn van de reproducerende populaties rond de Azoren en Canarische Eilanden. In het voorjaar trekken ze naar de voedselrijke zones voor de kust van Noorwegen.

De wijfjes met jongen, kalven in jargon, blijven achter. Men vermoedt dat de mannetjes wegtrekken in verband met voedselschaarste. In de herfst keren de mannetjes weer terug naar de wijfjes

Vanuit het Whale Centre in Andenes worden in de zomer dagelijks, als het weer het toelaat, walvissafari's georganiseerd. De 4 tot 5 uur durende trips richten zich primair op het waarnemen van potvissen. Heel af en toe worden er echter ook orca's en dwergvinvissen gespot. Ook worden korte tripjes georganiseerd naar de vogelrots bij Bleik, tien kilometer naar het westen gelegen. Op deze rots broeden onder andere 80.000 paar papegaaiduikers, kuifaalscholvers en zwarte zeekoeten; er zijn vaak vele zeearenden te zien. De potvissafari kost ongeveer f 160 (Bfr 2900), inclusief rondleiding in het Whale Centre. De twee uur durende zeevogeltrip naar de rots van Bleik is te maken voor f 65 (Bfr 1180).

en worden er harems gevormd voor de voortplanting. De in en rond de Noordzee gestrande dieren waren allemaal mannetjes die waarschijnlijk tijdens de trek ter hoogte van Schotland in de fout waren gegaan. In plaats van de diepe oceaan te volgen doken ze de ondiepe Noordzee in, vaak met fatale afloop. De belangrijkste strandingen van de afgelopen winters vonden plaats in België (4 ex., november '94), op de Orkneys (GB) (11 ex., december '94), bij Den Haag (3 ex., januari '95) en in Denemarken (16 ex., januari '96). Zoogdier berichtte daar al eerder over.

Tot begin jaren zeventig werd de potvis bejaagd vanwege de grote hoeveelheid hoogwaardige olie in z'n enorme kop. Nadat daar kunstmatige vervangers voor waren gevonden werd hij niet meer bejaagd. Potvistoeerisme vindt plaats op IJsland, de Azoren, de Canarische Eilanden en in Noorwegen.

Garantie!

Het waarnemen van potvissen tijdens de tochten wordt gegarandeerd! Wie geen potvis te zien krijgt ontvangt gratis een ticket voor de volgende dag. Jaarlijks

De potvis duikt: de staart verheft zich, een sluier van water achterlatend, en verdwijnt langzaam in zee.
Foto's Martijn de Jonge

gaan ongeveer tienduizend mensen op walvissafari vanuit Andenes. De Duitsers liggen daarbij aan kop met 35 %, op afstand gevolgd door Noren (15%) en Zweden (15 %). Het Nederlandse bezoek staat op de zevende plaats (5%), na Zwitsers, Italianen en Fransen.

Hartstikke lekker

Op de terugweg praat ik met twee Noorse dienstplichtigen. Ze zien er heftig uit, met hun camouflagekleding en wenkbrauwpiëcing. Ze blijken in de keuken van de marinebasis bij Andenes te werken. 'Walvisbiefstuk? Hartstikke lekker' vinden ze unaniem. En ook voor walvisgehakt wisten ze wel goede recepten. Helaas, helaas, er was maar zelden aanvoer van dwergvinvis, zeggen ze met oprechte teleurstelling in hun stem. 🐋

Martijn de Jonge, Simonshaven-
straat 38, 1107 VB Amsterdam